

Ведмідь бурий (*Ursus arctos*) у національному парку Черемоський

Діана Юзик

Національний природний парк «Черемоський» (Путила, Україна)
Email: muscicapa@ukr.net; orcid: 0000-0001-8659-3852

YUZYK, D. The brown bear (*Ursus arctos*) in the Cheremosh National Park. — The results of long-term monitoring of the brown bear (*Ursus arctos*) population in the Cheremosh National Park are summarised. The species maintains a stable population (4–6 individuals), which is attributed to favourable habitat conditions and low anthropogenic pressure. The use of SMART monitoring, camera traps, and genetic studies allowed the species' range and migration routes to be identified, and its affiliation with the south-western subpopulation of the Carpathians to be confirmed. Key areas of bear activity and transboundary migration corridors were identified as well. Effective communication and cooperation with local communities, patrolling, and environmental education contribute to the species' conservation have reduced potential conflicts. In 2024, a 'Bear Conservation Plan' was adopted, combining national and local strategies.

Вступ

Ведмідь бурий (*Ursus arctos*) є найбільшим наземним хижаком Європи, чисельність якого в останні десятиліття демонструє позитивну динаміку завдяки цілеспрямованим заходам зі збереження та управління популяціями [Chapron *et al.* 2014]. Вид регулярно мігрує на територію суміжного НПП «Верховинський» і до Румунії [ЛП2024¹]. Ці тварини населяють різноманітні біотопи — від хвойних лісів на хребті Чорний Діл, в урочищах Жупани, Плай, Порняла та Семенчук до субальпійських луків в урочищі Веришиха, що забезпечує їм стабільний доступ до кормових ресурсів [ЛП2025].

Вид поширений по всій території парку, зокрема зафіксований на хребті Чорний Діл, у долині річки Сарата, в урочищах Чорний Діл, Калиничі, Перкалаб, Широке, Веришиха, Чорний потік, Баюрівка, Жупани, Семенчук, Порняла, Слатина, а також на горах Млаковата, Яровиця, Томнатик (рис. 1) [ЛП2025]. У межах Парку ведмідь бурий здебільшого веде поодинокий спосіб життя, однак за певних умов може формувати тимчасові групи.

Мета роботи — узагальнити результати моніторингу популяції ведмеда бурого в національному природному парку «Черемоський».

¹ Тут і далі «ЛП» позначає Літопис природи Парку за відповідний рік.

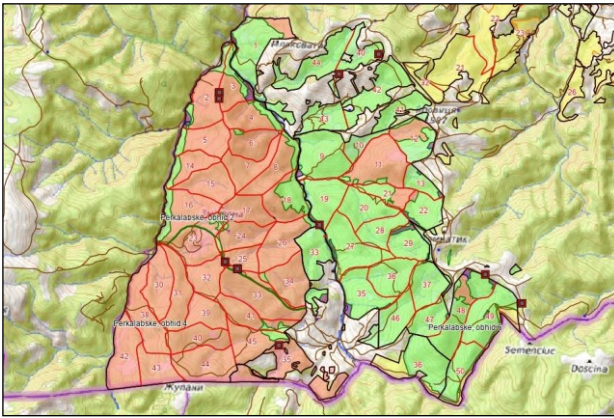

Рис. 1. Картосхема поширення *Ursus arctos* в угіддях НПП «Черемоський» у 2023–2024 роках. Квадратами показано місця траплення ведмедя.

Позначення кольорами:

червоний — заповідна зона; зелений — зона регульованої рекреації, фіолетовий — зона стаціонарної рекреації; жовтий — господарська зона.

Матеріали та методи

Парк Черемоський розташований у Чернівецькій обл. на площі 7117,5 га, з яких 5556 га перебувають в постійному користуванні Парку.

Збір даних здійснювали працівники служби державної охорони ПЗФ та науковці установи. Моніторинг проводили цілорічно на всій території парку. Від моменту створення НПП всі випадки виявлення тварин, їх слідів та слідів життєдіяльності працівники фіксували у фенологічних картках із прив'язкою до квартално-видільної сітки.

3 вересня 2022 р. у співпраці з Франкфуртським зоологічним товариством в Україні впроваджено SMART-моніторинг на території Парку у рамках міжнародної програми «Підтримка довгострокових ініціатив природоохоронних територій щодо збереження пралісів та старовікових лісів в Українських Карпатах з метою збереження їх природоохоронної та кліматичної функціональності» як частина проєкту ICI (International Climate Initiative). Усі реєстрації ведмедя бурого, його слідів та слідів життєдіяльності, розташування барлогів фіксували до бази даних із GPS-координатами та фото.

Із 2022 р. розпочато системне використання фотопасток для літнього та зимового моніторингу великих хижих ссавців (рис. 2).

Фотопастки використовували впродовж двох основних сезонів моніторингу — зимового і літнього. Загалом застосовано до 8 фотопасток, розміщених відповідно до затвердженої методики за сіткою 10 x 10 км. У літній період додатково використовували схему умовного поділу території на квадрати розміром 2,5 x 2,5 км із фіксацією центральної точки.

У 2020 р. за ініціативи Всесвітнього фонду природи (WWF) в Україні в рамках участі Парку у програмі «Базове дослідження щодо великих хижаків (ведмедя, рисі та вовка) у Європі» та у Дунайсько-Карпатській програмі організовано збір екскрементів ведмедя бурого для генетичного аналізу.

Рис. 2. Ведмідь бурий: ліворуч — в урочищі Чорний Ділі (кв. 33), 26.05.2023; праворуч — в урочищі Калиничі, 19.08.2024.

Популяційні характеристики та заходи збереження

Динаміка чисельності та щільності популяції

Спостереження за популяцією ведмедя бурого в парку показує, що чисельність виду у 2013–2024 роках варіювала в межах 1–9 особин (рис. 3). Протягом останніх років спостерігають стабільну чисельність на рівні 4–6 особин, що, ймовірно, зумовлено наявністю достатньої кормової бази, природних укриттів (рис. 4) та низьким рівнем антропогенного впливу. Щільність популяції становить 0,98–1,27 особин на 1000 га.

Генетичні дослідження

Зразок посліду, зібраний у НПП «Черемоський», належав самцеві з генотипом, характерним для субпопуляції південно-західної частини Українських Карпат і румунської субпопуляції.

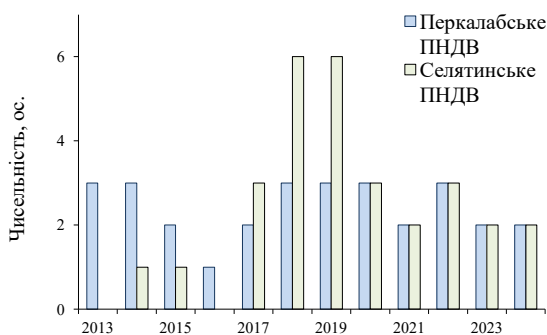

Рис. 3. Динаміка чисельності популяції ведмедя в Парку упродовж 2013–2024 рр. за даними зимової таксації.

Рис. 4. Барлога *Ursus arctos*. Фото Л. І. Труфін, 28.06.2024.

Ареал і маршрути міграцій

Основні локації перебування (таких 8):

- г. Млаковата (кв. 40); • ур. Чорний Потік (кв. 9); • ур. Широкий (кв. 19);
- хр. Чорний Діл (кв. 2–3, 25, 33); • ур. Калиничі (кв. 23); • ур. Жупани (кв. 35, 45); • ур. Семенчук (кв. 50 вид. 25; кв. 49 вид. 18, кв. 48 вид. 3); • поблизу ур. Боків (кв. 17).

Основні напрямки міграції (таких 4):

- Млаковата — Піп Іван — Яровиця — Томнатик,
- Томнатик — Семенчук — Румунія / Жупани,
- Жупани — Чорний Діл — Калиничі — НПП «Верховинський»,
- Широкий — Чорний Потік — Чорний Діл.

Соціальна складова охорони

Конфлікти інтересів. Упродовж 2022–2024 років конфліктів між охороною ведмеда бурого та інтересами місцевого населення не фіксували, що свідчить про результативну комунікацію з громадами і землекористувачами.

Екологічна освіта. Відділ еколого-освітньої роботи та рекреації провів 14 заходів, спрямованих на підвищення обізнаності населення щодо збереження ведмеда бурого та інших рідкісних видів. Заняття, екскурсії та бесіди охопили теми охорони видів, занесених до Червоної книги України, збереження Карпат, функцій ПЗФ тощо.

Збереження виду та оселищ. З метою запобігання порушенням природоохоронного законодавства працівниками служби державної охорони ПЗФ організовано рейди у ключових для ведмеда бурого лісових масивах.

У 2024 р. затверджено План збереження та відтворення рідкісного виду ведмеда бурого (*Ursus arctos*) в НПП «Черемоський», що передбачає практичні заходи на локальному рівні.

Обговорення та висновки

Популяція ведмеда бурого у НПП «Черемоський» демонструє стабільність упродовж останнього десятиліття, з чисельністю 4–6 особин упродовж останніх років. Це свідчить про сприятливі умови існування — наявність корму, укриттів, низький антропогенний тиск [Дикий & Шквиря 2015].

Застосування SMART-моніторингу та фотопасток дозволило деталізувати ареал, окреслити ключові осередки активності та визначити природні коридори міграції, зокрема транскордонні маршрути до Румунії, що підтверджує функціональність екологічної мережі [Popescu *et al.* 2017].

Генетичний аналіз підтвердив належність ведмеда бурого з території Парку до південно-західної субпопуляції Карпат, що охоплює також північ Румунії. Це підтверджує наявність єдиної метапопуляції у регіоні [Kyseliuk *et*

al. 2024], що має важливе значення для збереження виду і планування охоронних заходів у контексті цілісного ландшафтного підходу.

Збереженню цього виду сприяють ефективна природоохоронна комунікація з місцевими жителями, систематичні рейди та освітні заходи. Внутрішній план дій НПП щодо моніторингу і охорони популяції ведмеда є прикладом вдалого застосування державних стратегій на рівні установи.

У майбутньому пріоритетними напрямками є продовження систематичного моніторингу, розширення генетичних досліджень, транскордонна співпраця з Румунією, а також активна просвітницька діяльність.

Подяки

Автор висловлює вдячність працівникам служби державної охорони Парку «Черемоський» за сприяння в зборі даних. Щира подяка Франкфуртському зоологічному товариству за надане обладнання для SMART-моніторингу та фотопастки. Також дякую WWF-Україна за підтримку генетичних досліджень ведмеда бурого.

Література

- Дикий, І. В., М. Г. Шквиря (ред.). 2015. *Бурій ведмідь (Ursus arctos): проблеми збереження та дослідження популяції в Україні*. СІК «Груп Україна», Київ, 1–135. [URL](#)
- Киселюк, О., Б. Калинчук, Ю. Мотрук. 2024. Особливості поширення й екології ведмеда бурого (*Ursus arctos*) у Карпатському національному природному парку. *Theriologia Ukrainica*, **28**: 95–101. [CrossRef](#)
- Chapron, G., P. Kaczensky, J. D. C. Linnell, [et al.]. 2014. Recovery of large carnivores in Europe's modern human-dominated landscapes. *Science*, **346** (6216): 1517–1519. [CrossRef](#)
- Popescu, V. D., R. Iosif, M. I. Pop, [et al.]. 2017. Integrating sign surveys and telemetry data for estimating brown bear (*Ursus arctos*) density in the Romanian Carpathians. *Ecology and Evolution*, **7** (18): 7134–7144. [CrossRef](#)

Резюме

Юзик, Д. Ведмідь бурій (*Ursus arctos*) у національному парку Черемоський. — У статті узагальнено результати багаторічного моніторингу популяції ведмеда бурого (*Ursus arctos*) у парку. Вид демонструє стабільну чисельність (4–6 особин), що зумовлено сприятливими умовами існування та низьким антропогенним тиском. Застосування SMART-моніторингу, фотопасток і генетичних досліджень дало змогу окреслити ареал, маршрути міграції та підтвердити належність до південно-західної субпопуляції Карпат. Визначено ключові локації перебування тварин і транскордонні міграційні коридори. Налагоджена комунікація з громадами, рейди та екопросвіта сприяють збереженню виду. У 2024 р. ухвалено План збереження ведмеда, який поєднує національні та локальні стратегії.